

„Konkrét dolgokról lehet beszélni mindig”

k.kabai lóránt beszélgetése feLugossy Lászlóval

— Először is arra kérnélek, hogy beszélj a gyermekkorodról.

— Kecskeméten születtem 1947. június 25-én, szüleim: Virág Anna és Lugossy György. Apám szabómester volt, anyám pedig kereskedő, a háború után házasodtak össze. Volt még egy bátyám, aki 1946-ban született, de ő háromhónapos korában tüdőgyulladásban meghalt. Szüleim Kecskemét belvárosába költöztek, apámnak úriszabósága volt, anyámnak meg egy kis rövidáru-divatáru üzlete, amit 1952-ben elvettek. Akkor én ötéves voltam, láttam, hogy a lakásunkba sok minden költözik újra, apámnak odakerült a szabóműhelye, ő ott folytatta tovább a munkásságát, az különösen érdekes volt... Nagyon jó gyerekkorom volt, az anyai nagypapám, Virág István ácsmester volt,

Az első élmények...

— Az első film: *A három testőr*

— Az első rock 'n' roll-szám: *Rock az óra körül* (*Rock around the clock*), Bill Haley

— Az első festmény: Tóth Menyhért: *Fehér Csirke*

— Az első meghatározó olvasmány: Thomas Mann: *A varázshegy* (tizenhat évesen)

és nagyon ügyes ezermester is, szeretett mindenféle dolgokat készíteni (még hangszereket is), és az ötvenes években csinált nekem egy kisautót, amit lábbal lehetett hajtani. Ahogy a Korzón lesétáltunk, én azt vezetgettem. A nagyapám egyébként nagyon szeretett zenélni, énekelni, otthon citerázott, és szeretett iszogatni is. Mint ács, sokfelé dolgozott, tetőket készített,

és az anyám bátyjai is vele dolgoztak. Erdélyben fahidakat építettek, végigjárták Magyarországot, de Kecskeméten éltek. Apám családjában is hét gyerek volt. Ő Hajdúdorogon született és tizenhárom éves korában került Kecskemétre szabóinasnak a nagynénje férjéhez. Aztán később így ismerkedtek meg, anyámék kecskemétiak voltak. Végül mi is Kecskeméten éltünk, a Hoffmann János utca 2-ben; megtaláltam azt a fényképet, amin még megvan a házunk, Szilágyi Lenke fotózta le (nem tudom, hogy véletlenül-e). Nem abban a házban születtem, csak egy-éves koromtól laktam ott huszonhárom éves koromig, nagyon jó helyen volt, teljesen a belvárosban, iskola közel (mind az általános, mind a középiskola). A városközpontban egy gőzmalom volt akkor, annak a tőzsomszédságában laktunk egy nagy gabonátároló siló mellett, és amikor még kisfiúként kinéztem a városi házunk ablakából, lovaskocsik voltak ott, rajtuk búzászsákok, mentek a malom felé, öröltetni. Anyám sok testvére között nagy családi összetartás volt, és én mint kisfiú, nagyon jól éreztem magam ebben a közegben. Két húgom van, Györgyi és Ágnes, akik más pályára mentek, mint én, mert én végül is művész lettem. Az egyik húgom számviteli főiskolát végzett, a másik pedig magyar—ének szakot, tehát pedagógus lett.

— Ők mennyi idősek?

— Az egyik húgom egy évvel fiatalabb: Györgyi 1948. június 25-én született — pont egy napon születünk; és tíz évvel később született az Ági. Ez nagy különbség volt, mert amikor ő második osztályos volt, én akkor érettségiztem — ez a tíz év akkor nagy különbségnek látszott. Aztán az idő behozza ezeket a dolgokat... Kispolgári családban éltünk, azt gondolom, és én ebben nagyon jól éreztem magamat. Minden nyáron Hajdúdorogra mentünk a Lugossy-nagypapáékhoz, ott nyaraltam egy-másfél

hónapot, ahol megismertem a falusi életet, hiszen ők ebben az időben önálló gazdálkodók voltak, és nekem, a városi fiúnak, aki persze látott az ablakból sok lovat, mégis nagy dolog volt a falusi ház állatsereglete és a tehenek... azokat nagyon szerettem, nyáron legeltetni a teheneket, meg nem tudom...

— Egyébként rossz gyerek voltál? Vagy csak annyira, amennyire szükséges?

— Talán nem voltam rossz gyerek...

— Úgy tudlak elképzelni, mint aki kissé szemébe lógó hajjal rohángál fel-alá, néha csinál egy-két kisebb csíny, de nagy rosszságokat azért nem.

— Kisebb csínyeket csináltam, és rohángáltam is elég sokat. Nagyon mozgékony élet volt, mert udvaros házban laktunk, ott lehetett, meg fociztunk is sokat. Akkor a foci volt Magyarországon az első. Délben, két óra körül elmentek a lovas-kocsik, utána az utcán nem volt forgalom, legfeljebb néha jött egy bicikli, és ilyenkor a szomszéd házban lakó fiúkkal mindig fociztunk. Tudni kell, hogy Kecskemét mezőváros, homokra épült, és akármennyire a belvárosban éltünk, az egy poros utca volt, sokáig nem volt kikövezve és így nagyon jó volt ott focizni. Állandóan fociztunk, hallgattuk a rádióban a focimeccsek közvetítését Szepesi Györgytől, és meg voltunk örülve, ez olyan igazi sportélmény volt akkoriban. Mi is ezt csináltuk, rohángáltunk, és én is, ilyen kis álmodozó fejjel is... Nekem volt fűzős focim, egy rendes, igazi futball-labdám, amit a nagybátyámtól kaptam az egyik karácsonyra. Az nagyon sokat jelentett, ha kivittem az utcára, hogy azzal lehet focizni. Tudod, ilyen pumpálás-fűzős labda volt, rendesen bőrből, igazi focilabda és azzal aztán nagyon lehet játszani. És voltak csínyjaim, tényleg voltak. Volt, hogy a tetőre másztunk, apám jött haza, leparancsolt és megpofozott, mert igen veszélyes lehetett volna onnan leesni — amit akkor abszolút nem éreztem, hogy megtörténhet. A család nálunk nagyon-nagyon összetartott; mi laktunk a legnagyobb lakásban Kecskeméten — a rokonokhoz képest —, ott sok közös ebéd, vacsora volt, ezek nagyon jó találkozások voltak. Ilyen nagyon-nagyon békés hangulatokra emlékszem, a férfiak kártyapartiztak az ebéd után...

— Ultiztak vagy bridzseztek?

— Ultiztak, nagy ultipartik mentek, a nők pedig leültek és recepteket meséltek egymásnak, meg ilyesmik. Homoki borokat

ittak, mert Kecskeméten azok voltak, jó hangulatú társasági élményeim vannak gyerekkoromból. Egyrészt, hogy ebben a dologban nőttem föl; másrészt a szüleimnek voltak olyan igényei, hogy inkább tanítsanak, hogy megismerjek dolgokat. Mindig sok könyvet kaptam, tudtam olvasni, akkor még tévé sem volt, rádió se nagyon. Ministrálni jártam, a nagytemplom is közel volt.

— Katolikus nevelést kaptál?

— Görög katolikus vagyok, mint apám is, de anyám római katolikus, engem görög katolikusnak kereszteltek, hogy ha pap leszek, akkor meg tudjak nősülni.

— Ez azért egy jó döntés volt a szülők részéről...

— Igen, előrelátó legalábbis, mert ott nincs cölibátus, bizonyos értelemben. Jártam ministrálni és jártam hittanóra is az iskolában. Arra persze később jöttem rá, hogy az olyan „túrt” dolog volt. Nagy élményem, amikor egy reggeli ministrálás után Pál atya behívott minket a plébániára két barátommal, akikkel ministráltunk, hogy kapunk kakaót meg kuglófot... Leültünk a szobában az asztalhoz és beszélgettünk. Egy idő után újra hallottam ezt a beszélgetést, mert a Pál atya magnóra rögzítette. Utána elmagyarázta, hogy mi történik. Mi azt nem tudtuk,

hogy az asztalon álló dolog az mikrofon, mert honnan tudtuk volna még, soha nem láttunk olyat, ahogy azt sem tudtuk, hogy az a tárcsás dolog a magnetofon, ami fölveszi a beszélgetésünket, amit aztán vissza lehet játszani. Nekünk ez most már természetes, de akkor nagyon nem volt az. Akkor nagyon megfogott benne, hogy van egy idő, ami aztán megismétlődik. Egy nyolcéves fiú számára, aki még nem ismer ilyesmit, ez elég furcsa. Egy

ősember gyakorlatilag, akit aztán felvilágosít a tisztelendő úr, hogy ez miről szól, tehát hogy lehet hangot rögzíteni és aztán visszajátszani.

— Mi volt az oka erre?

— Hát hogy neki már volt magnója...

— ...mármint arra, hogy rögzítette a beszélgetést? Volt valami „hátsó” szándéka ezzel?

— Nem volt szerintem, csak egyfajta ismeretterjesztés akart lenni, hogy a technika már ilyen csodákra képes — mert nekünk abszolút csodának tűnt ez akkor. Hogy hallhatom azt, ahogy öt perccel előtte beszéltünk. Nagyon elgondolkodtatott engem ez az élmény, hogyan is van ez, hogy az idő így megismétlődik — persze az

„Ennünk sem szabad olyan dolgokat, amelyek nem tiszták.”

egész pontosan, talán hatéves koromban, először *A három testőr* című francia kalandfilmet láttam színesben, ebben igen sokat harcolnak; nagyon látványosnak láttam azt a filmet, különböző csillárokról ugráltak, meg mindenféle dolgokat csináltak benne a színészek. Nagy mozirajongó voltam ezután, mert mindig elengedtek a szüleim, mivel közel volt a mozi, meg olcsó volt a matiné — jó kis szovjet háborús filmeket néztem. Mászt nem is nagyon lehetett látni, csak ilyeneket, melyek a második világháborúról szóltak, vagy a nagy októberi szocialista forradalomról; az egyikben a lovaskatonaság életét és munkásságát lehetett látni, a másikban pedig a szovjeteket megtámadó németek kegyetlenségét és a partizánok harcait. Természetesen utána mindig ilyen harcosat játszottunk a barátaimmal, kis puskákat, kardokat csináltunk. Én nagyon szerettem, és talán minden vasárnap el is mentem a matinéra filmet nézni. Amikor nagyobb lettem, akkor meg már nagyon szerettem a délutáni moziműsorokra is beülni. Szerettem a filmeket, nagyon tetszett a mozgókép, és tulajdonképpen e kisváros belvárosának miliójében nőttem fel, iskolákhoz nagyon közel. Apám később szabóként a Katona József Színházhoz került, és ezért oda is be tudtam járni. Akkoriban a bérletrendszer nagyon komoly volt, az iskolával együtt is néztük a darabokat, és a színház is nagyon megfogott. Néha be kellett mennem apámhoz a szabótárba, a színpad mellett mentem föl, és éreztem azt az illatot, melyet a mai napig nem felejték el, mindenféle olyan anyagnak volt az illata, melyekkel dolgoztak, és ezeknek együtt volt egy speciális, számomra nagyon szimpatikus illategyvelege. Ott pakolták a díszletmunkások a díszleteket meg ilyesmik, készültek a ruhák, a jelmezek... Ez jutott el oda, hogy milyen dolog lenne, ha én is színész lennék. A moziban és a színházban ki voltak téve a színészek portréképei, és gondoltam, ez milyen csodálatos dolog, hogy ennyi ember látja (és fel is ismeri az utcán) őket; és egyébként is: játszanak, alakítanak, kifejeznek valamit — és ez milyen jó. De volt Kecskeméten egy múzeum is, a Korzó

utca végén a Katona József Múzeum, ott lehetett a parkban üldögélni, és időnként be is mentünk a barátaimmal megnézni a kiállításokat: Alföldi Nyári Tárlatokat, Őszi Tárlatokat rendeztek a megyei művészek számára. Egyszer aztán kiszúrtam egy képet és arra gondoltam, hogy ilyesmiket szeretnék én is csinálni — ekkor már idősebb voltam persze.

— Ötvenhatról van valamilyen emléked?

— Ötvenhatban kilencéves voltam, modellező szakkörre jártam az Úttörőházba, ami szintén ott volt a közelünkben, kis gumis-hurkapálcás repülőmodelleket csináltunk, ez fontos volt, majdnem minden osztálytársam oda járt, és engem is érdekeltek az akkori szerény technikával készülő dolgok. Jöttünk ki az ezermester szakkörrel délelőtt, mert akkor épp délutános voltam (akkor még úgy jártunk iskolába, hogy egy héten délelőtt, másik héten délután), az Otthon Mozinál jártunk, ami az orosz tisztiklub volt, és rengeteg szovjet katona állt ott géppisztollyal — azelőtt nem volt ilyen. Ez elég feltűnő dolog volt, aztán jött valami ismerős gyerek, hogy nem kell délután iskolába menni, hanem menjünk ki a térre az út mellé, ahol focizni szoktunk, mert ott mennek a tankok. Odamentünk, és tényleg, a Körúton mentek a tankok, rengeteg. A városban meg azt mondták, hogy a templom előtti téren, a Pártház előtt leverik a csillagot, oda is elszaladtunk kíváncsiságból, de aztán jött az apám és kézenfogott, hogy menjek haza. Akkor volt egy kis néprádiónk, azt hall-

Lacakonyha 1.

Heringes spagetti

Apróra vágott friss gyömbért és 4 gerezd apróra vágott fokhagymát olivaolajon finoman lepirítunk. Kis kockákra vágott kaliforniai paprikát és kevés csípős paprikát adunk még hozzá. Összekeverjük egy doboz olajos heringgel, fél deci száraz fehérborral felengejük.

A kifőtt spagettival összekeverjük, az egészet friss bazsalikommal megszórva tálaljuk.

gattuk, aztán este áramszünet is volt, másnap meg épp kint voltunk az udvaron és hallottam a lövéseket, a Honvéd Kórház felől elkezdtek löni a malmot, el is találták, kilukadt a fala, és ömlött ki a búza a mi udvarunk és a szomszéd udvar végébe, „vérzett a malom”. A házban öt család lakott, a ház alatt volt egy nagy pince, le is költöztünk mind — ki tudja, mi történt volna, ha a házat is szétlövik... de aztán leállították ezt az akciót. Annyira emlékszem még, hogy miután engem apám hazavitt, nagy tüntetés volt Kecskemét központjában, a katonaság a levegőbe lőtt, hogy szétoszlassa a tömeget, állítólag vak-tölténnyel lőttek, de Újszászi bácsinak valamilyen rokona, egy fiatalember meghalt, mert

a fejére esett valamilyen golyó, nem tudom. Újszászi bácsi szintén szabó volt, mert három szabó lakott abban az udvarban, Kalocsai bácsi, Újszászi bácsi meg az én apám, meg egy cipész, meg egy kádár... Akkor vitték el Egri bácsit is, mert ő meg

mondott valamit. Novemberben meghalt az én anyai nagyapám is. A temetésekor a halottasházban, ahol föl volt ravatalozva, nagyon sok hulla hevert még. Anyám nem is engedte, hogy lássam, elhúzott onnan és kiküldött, de azért láttam azokat a fiatalembereket, akik valami miatt meghaltak. És nem voltak fölravatalozva — ez a Szenthátromság Temetőben volt, a nagyapám rendesen el volt temetve, de voltak abban a hullaházban még halottak... Ez nagyon furcsa, mert egy kilencéves fiú annak örül, hogy nem kell iskolába menni, de azért ez persze traumát jelent, nyomot hagy az emberben. Meg hát a családi beszélgetéseken, rokonok között többször szóba is került, a gyerekek meg figyelnek persze, meghallják a dolgokat, hallottam, hogy mi történt pontosan, illetve ahogy ők tudták, és amit én abból le tudtam szűrni. Aztán mentünk az iskolába, Rákosi már le volt szedve, a címer is megváltozott, úgy emlékszem. A karácsony sokkal szegényesebb volt, mint előtte, mert bár akkor sem voltunk gazdagok, de azért ez más hangulatú volt, sokkal szomorúbb. Apám tudott szerezni valahonnan egy kis karácsonyfát, szaloncukrokat csináltunk. És még a *MUK*-ra is emlékszem, föl volt írva a falakra, „márciusban újra kezdjük”. A néprádiót hallgattuk, bejött a Kossuth Rádió, a felnőttek mindig susstorogtak, aztán mentünk bele a konzolidációba.

— Ezeken túl milyen szellemi impulzusok értek gyerekkorodban?

— A kamaszkor vége vagy zenitje, vívó voltam a sportiskolában, nyolcadik után aktívan sportoltam, kardvívóként. A vívás eléggé érdekes sport. Nagyon sok jó képességű fiatal járt vívni, másban is jó képességűek voltak, nem csak vívásban, elég okos fiúk-lányok jártak oda, jó társaság, jó közösség is volt, ahol természetesen a sport mellett az edzések után hazafelé menet beszélgettünk dolgokról, a világ folyásáról, a tudásunkról, minderről, amire érdemes volt odafigyelni. Sok jó dolgot hallottam, volt egy barátom, aki egy másik suliba járt, vele a költészetet tartottuk nagyon fontosnak, B. Varga István, Itike, akivel küldözgettünk egymásnak verseket. Nem tudom, most hogy tanítják az irodalmat, de nekünk nagyon jól tanították, a magyartanárunk nagyon inspiratív volt, és az elég sokat jelent. Volt a közgazdasági technikumban önképzőkörünk, ez azt jelentette, hogy nem csak azt tanultuk meg, ami a feladat volt, hanem még mindenféle dolgokat is lehetett az iskolának előadni, ebben mindig aktívan részt vettem. Filozófia szakkörre is jártam, mert mi marxizmus-leninizmust tanultunk, a szakkörön pedig megismertem az úgynevezett irracionális filozófiát, meg a marxista előzményeket. A tanárunk nagyon jó pedagógus volt, igen jól tudott előadni szerintem — ezzel még jobban kitágította az érdeklődésemet, megnövelte a tudásszomjamat, az akaratot, hogy mélyebben is megismerjem azt, ami a tananyagon kívül volt. És örök kíváncsivá tett.

— Annyira érdeklődő voltál, hogy mindenféle kinyújtottad a csápjaidat?

— Igen, igyekeztem...

— Honnan volt benned mindehhez az inspiráció, honnan jött ez az érzékenység?

— Én egy alacsony, sovány kislány voltam, a tornasornak nem teljesen a legvégén ugyan, de majdnem ott. Pedig mint vívó, elég

jól szerepeltem. Mondhatnám azt is, hogy annyira nem tetszettem a lányoknak, és ezzel szublimáltam? Kompenzáltam? Innen jöhetett ez a fajta igény. Aztán rájöttem, hogy ha tudok dolgozni, az jobb nekem, és ha ülök valahol, beszélgetek valakikkel, akkor én is hozzá tudok szólni, ráadásul nem is hülyeségeket. Akkor úgy gondoltam, mindezek természetesen tartoznak hozzá a műveltséghez, az igényességhez, amiben az ember szellemi

lényként az alapokat le tudja tenni, s tud majd továbbfejlődni. Akkor persze nem láttam ezt ilyen tisztán és világosan, de az embernek az ösztönei is sokat számítanak... Fogalmam sem volt arról, hogy merre fog menni a világ, milyen pályára fogok menni, mi leszek. Mindent olyan picit sejtve tudtam, hogy „igen, olyasmit akarok csinálni...”, akkor elsősorban a képekre gondoltam persze, de úgy éreztem, hogy ehhez nagyon sok mindent meg kell ismerni, hogy aztán legyen miből táplálkozni. Ezt ennyire konkrétan persze nem tudja olyan idősén az ember. De a felismerések fokozatosan jönnek elő, és abból alakítja ki az ember, hogyan tud előrelépni. Álmatlan éjszakáimon többször eszembe jutott az ifjúságom, sokszor sokkal jobban átmentek már az elmémen ezek a dolgok, más tapintatóságokkal, másfajta módon, mint amikor — ahogy szokták mondani — az ember halála előtt leperreg az élete. Szakaszosan már sokszor lepergett előttem az életem, egyben még nem... Három-négy óra felé az ember már kifárad, és akkor elalszik végre, és akkor nem megy tovább, megússza. Szóval plasztikusabban is át szoktak ezek menni rajtam. Más asszociációk is dolgoznak olyankor... agyilag más tágulásokban... de mindezt nagyon nehéz elmondani. Visszatérve: teljesen normális gyerekkorom volt, teljesen normális értékek szerint léteztem, hogy tanulni kell, sportolni kell — ezek nem jelentettek problémát. Sok szavalóversenyen vettem részt, és volt, hogy március 15-én a városi ünnepségen én mondtam el a *Nemzeti dalt*. Azt hiszem, harmadikos lehettem, tizenhét éves, és ezt nagy kitüntetésnek éreztem, nyilván az is volt, de nekem különösen fontos volt, mert mindig azt éreztem, hogy a kiválasztott gyerek szavalhatja

egy másik oldalra. Nem tudod fiatalkorodban, hogy mi akarsz lenni, vagy csak nagyon kevesen tudják, mindig formálódik és csiszolódik az ember...

— Ha jól megnézzük, egy fiatalember előtt voltaképpen három kézenfekvő önkifejezési-önmegmutatási forma van: az írás, a festés és a zene — te is elsősorban ezekben működsz.

— Ezek a legkézenfekvőbbek, és gyakorlatilag ezek minden dolgok alapjai. Lehet még táncos vagy akár filmrendező az ember,

„Andy Warhol azt mondta, hogy mindenki híres lehet 15 percre.

de azok már áttételes dolgok. Én szerencsés voltam abban, hogy apám rövid maszekoskodás után — mert abban az időben nagyon nehéz volt maszek szabómesternek lenni — elment a színházba dolgozni. Így ő segített nekem, kitért előttem egy világot, belülről láthattam a színházat, ami nagyon fontos. Olyan, mint mindkét fél, az anya és a gyermek részéről is látni a születést. Egy darab (és bármilyen műalkotás) létrehozása is egyfajta szülés és születés...

— Többször beszéltem arról, hogy az alkotói életműved kiindulópontja egy temetés után készült rajz volt.

— Ennek előzménye az, hogy akkor már láttam egy igazán varázsos képet, Tóth Menyhért *Fehér Csirkéjét*, ami előtt állva megfogant bennem, hogy én is valami ilyesmit szeretnék csinálni. Aztán az egyik osztálytársamnak meghalt a mamája és kiment az egész osztály a temetésére. Ez már a kecskeméti új temető volt, melyet a Béke fasor végén nyitottak meg, a ravatalozója

el ezt. Volt egy kis lámpalázam, nem olyan, mint most, mert ez mostmár másképp működik, az egy egészséges lámpaláz volt. Ilyen indítatások picit halmazából áll össze az egész dolog, ami azt a képet gyúrja ki az emberből, ami aztán lesz vagy nem lesz. Amikor továbbléptem, a képzőművészet fogott meg, holott közgazdasági technikumba jártam, és a kettőnek nagyon kevés köze van egymáshoz. De talán ez a paradoxon jelenti, hogy átestem

már egy modern épület volt. Ott állva megfogott a ravatal. És akkor — mert addig csak mint egy „elmélet” élt bennem, hogy képeket csináljak — hazafelé bementem a papírboltba, vásároltam eszközöket, és lerajzoltam ezt dolgot, az elmúlást. Nem tudom... biztos, hogy volt valami katarzis ott. Nem tudom teljes mértékben elmondani és visszaemlékezni azokra a nyomokra, pontokra, mostmár csak halványan él bennem, mert az idő azóta sok mindent rátett az ember lelkére, de mint eredendőség,

furcsa paradoxon, hogy ebből az elmúlásból is születik valami. Néha innen is számítom a születésemet, talán ezért vagyok sokkal fiatalabb, mint vagyok... Az első tizenhét évemet csak mint egyfajta tanulóidőt gondolom el, készülődést, de szerencsére meg tudtam őrizni magamban a gyermeki lelket, mert valójában későn érő típus vagyok. Vannak, akik mindjárt tudják, amit tudnak. Vannak, akiknek végig kell járni az útjukat, és csak aztán jönnek rá, hogy mit tudnak. Más idő-fogantatást jelent a

„későn érő”.

Szerintem meg senki ne legyen híres.”

N a g y o n
k ö l t ő i n e k
f o g o m
f ő l,
m e r t t u l a j-

donképpen miről is szól a költészet? Az életről, az elmúlásról, a szeretetről, a szerelemről, meg arról, hogyan tudsz a természetbe beépülni, ezek evidenciák, ez nem olyan sok információ, és amíg világ a világ, alapjaiban mindig erről lesz szó. Egy tizenhét éves fiatalembert is foglalkoztat az elmúlás, a születés, a szerelem, az igazságra való rátalálás, a szeretet, hogy hogyan tud ő közlekedni a társai között, a kommunikáció — azokkal a dolgokkal, amiket említettél, a festéssel, a költéssel és a zenével a legegzenesebben lehet kommunikálni, ezek nagyon fontosak... Ha nem is tudatosan, de ösztönösen, mert érzi az ember, hogy akkor tágul ki a világ. És persze, nyilvánvaló, hogy Thomas Mannt, Dosztojevszkijt, Tolsztojt, és más nagy regényeket olvasni ifjúkorban nagyon fontos. Végül is velem is így volt: a 19. század nagy íróiról tanultam az iskolában, olvastam is őket, aztán jöttek a 20. századi írók, legtöbbjüket persze nem is tanították már (vagy még) az iskolában, az *Ulysses*, Szentkuthy,

— Mindmáig az, és azért olvas az ember ilyeneket, mert ha valaki feltárja önmagát, abban olyan mély őszinteség van, amire harapni lehet.

— Te mindig ilyen nyitott voltál?

— Igen...

— Csak azért kérdezem, mert ismerem mai fiatal festőket, akik egyrészt gőgösek, másrészt nagyon nem nyitottak arra, amit mások csinálnak.

— Biztos, hogy ők már egy másfajta úton jutottak el oda, ahová eljutottak... Egy művésznek fontos, hogy nyitott legyen. Ez az érzékenységének a talppontja. Ez nem csak azt jelenti, hogy más művészetekre légy nyitott, hanem a társadalmi dolgokra is nyitottnak kell lenned, tehát kell, hogy legyen szociális érzékenységed is. Valójában minden mindennel összefügg... Én azért lettem művész, hogy azt a fajta kíváncsiságomat, ami az ifjúkori kíváncsiságnak a természete, tudjam folyamatosan működtetni. Amivel én még érzékeny lehetek a gazdaságra is, a bennünket körülvevő társadalmi folyamatokra. Nem akarok naprakész lenni, de azért alapvető igényem az, hogy tudjam, mi történik. Most nincsenek világháborúk, csak helyi háborúk vannak a második világháború vége óta, de azért azt tudni kell, hogy ott bizony embereket ölnek meg. Erre valamilyen módon reagálni kell. A világ legrávolabbi pontján is kell, hogy reagáljunk valamilyen módon. Mert az nem úgy megy, hogy emberek kitalálják, hogy leölnek embereket valamilyen állandó szerint, és mi itt ülünk Sárospatakon, és nincs róla fogalmunk sem, hogy közben ez történik. Erről tudnunk kell, mert ha az érzékenységünket elaltatjuk, akkor mindent elaltatunk vele. És akkor egy olyan közöny uralja el a világot, hogy az betesz min-

Pilinszky, Wöeres, Krúdy... utána jöhetett Thomas Bernhard, Franz Kafka, Hajnóczy Péter, Sartre, *Üvöltés*, Ivo Andrić... aztán megszereted az olvasást, az irodalmat, a szavakkal való leképzést... A legőszintebben a szavak jönnek elő, és akkor már érezni lehetett, hogy az őszinteség egy luxus.

— Mindmáig az.

denkinek. Gyűlölöm a közönyt. Természetesen mindenkinek a maga módján kell reagálnia, ki lehet menni az utcára, sokféle eszköz van a kezünkben, de önmagunk eszköze vagyunk mi is. És ezt az eszközt kell ébren tartani. Mindig is tudtam, hogy valójában nincs béke a világon, csak a béke látszata van meg, de azért jó lenne úgy formálni a világot, hogy ne ez a dolog legyen a mérvadó. Teljesen nyilvánvaló, hogy a hatalmak nem így gondolkodnak, de nekünk az a dolgunk, hogy egy picikét mindig

kontrolláljuk ezeket a hatalmakat valamilyen módon, kiszűrjük ezeknek a negativitását és a pusztító, öncélú garázdaságait. Nem szabad az életet elengedni a kezeink közül, mert akkor csak a halál van.

— Te, mint önmagad eszköze, meglehetősen sokféleképpen próbálsz minderre reagálni.

— Vannak olyan beskatulyázhatatlan emberek, amilyen — remélem — én is vagyok, bár nálam alapvető kiindulási pont a képzőművészet. A huszadik században, főleg a két világháború között kialakult képzőművészeti nyitottságnak köszönhetően, a technikai lehetőségek kiaknázásával és a társművészetek bekapcsolásával a képzőművészet több lett. A film és a videó megjelenésével még jobban tudott tágulni a kép, a képzőművészet el tudott menni a mozgó kép felé. Nem úgy, mint a film, ami szintén nagy élmény számomra, de mi megcsinálhatjuk azt egy kiállítóteremben, hogy a képek mozognak — ez nem holmi egyszerű technikai dolog, hanem tartalmi többletet is ad, hiszen a mozgó képekkel már újabb vetületeket adhatsz a kép jelentésének. Hasonló a helyzet ahhoz, mint amikor a nagyon tradicionális képzőművészetből kijött az egész világ... Például amikor Van Gogh vagy Cézanne megmozgatták a hagyományos ábrázolásmódokat, akkor kicsit újratemtették a vizuális kultúránkat, közelebb vitték ezt a nyelvet a saját, ősi vizuális nyelvünkhöz, mert a klasszikusnak mondott ábrázolás lemerítette mindent. A fotó megjelenésével azonban újra lehetett teremteni mindent.

— A festészet akkor talált önmagára, amikor a fotó mint műfaj létrejött, mert a fotó felszabadította a képzőművészetet a realista ábrázolás kényszerétől...

— ...igen, mert innentől lehetett festeni a mértani formáktól kezdve az úgynevezett foltokig bármit. Jackson Pollock felszabadította a mitizált festési aktust azzal, hogy csak csorgatott, és újabb és újabb megoldások jöttek elő. Nyilvánvaló, hogy ez egy túlfűtött szabadságot is jelentett, mert ezután akár a

székemet is behozhatom a kiállítóterembe, ráteszek valamit, és azt mondom, hogy az egy szobor. Marcel Duchamp indította ezt el, mindannyiunk ősatyja, azzal a szabadsággal, amivel a palackszárítót kiválasztotta mint műalkotást, vagy a piszoárt... Szellemileg is fölturbózta a képzőművészeti gondolkodást, mert elindított egy olyan fajta szellemiséget, ami a látszatok ellen volt, vagy a látottak konkrétságára nagyobb igényt tartott. Megváltozott egy aktivitás, és ez inspirált minket. A hetvenes évek elején, amikor mi a Vajda Lajos Stúdiót elkezdtük működtetni (efZámbó István, Wahorn András, Aknay János barátaimra gondolok többek között), ez a fajta gondolkodás kísérletezést igényelt, mi is kísérleteztünk különböző műfajokkal a táblaképeken kívül, így lett szélesebb a palettánk, amiről a mai napig is beszélhetünk, mert aztán belekerült a fotó, a szuper nyolcas film, a videó, és a kicsit lényegretörőbb megmozdulások, amiket lehet heppeningnek nevezni, amelyek már egy adott időben és adott térben egy másfajta képminőséggé váltak, mint egy táblakép. Illetve tartalmilag is mást jelentettek, mert bár mi a huszadik század vége felé terjesztettük ki önmagunk lényegét, és itt integráltuk be a zenei kifejezésformát is, amikor 1979—80-ban a Bizottság együttest megcsináltuk, hogy az olyan tömegkulturális elvárásokat vagy igényeket is bevegyük a repertoárunkba a színpadon, mint egy rockkoncert kellékei. Mégis egy másfajta attitűdből kiindulva próbálkoztunk ezzel a nagyobb hatású kifejezési formával, amiről mi úgy gondoltuk, és ezért is csináltuk, hogy visszahatása lehet a képzőművészetre. Legegyszerűbben: ezzel a képzőművészetnek szerezhetünk több lelkes nézőt és befogadót, azt gondoltuk, ha szeretik a zenénket, akkor jobban eljönnek majd a kiállításainkra is. Amiben egyébként nem nagyon tévedtünk, mert volt egy ezen felnevelkedett fiatal generáció, amelyik gyakrabban és nagyobb számban jött el a kiállításokra és jobban megnézte azokat a dolgokat, amiket mi, nem is, hogy komolyabbnak gondoltunk, de még nagyobb odaadással készítettünk el. Mert a zenei programokat is nagy

odaadással csináltuk, azokat is alaposan átgondoltuk, még az improvizációkban is mindig ott valami gondolati töltés, amellet, hogy elsődlegesen olyan szabadságmintákat akartunk felmutatni, amik a képekben is benne vannak.

— Maradjunk a konkrétumoknál. A Bizottsággal volt két lemezetek, ezeket Erdős Péter engedélyezte. Az első lemezetek, a *Kalandra fel!!* hogyan jelenhetett meg egyáltalán az adott körülmények között?

— Abban az időben volt egy ifúsági rádióműsor, az *Ötödik sebesség*, ezt hallgatta rendszeresen Wahorn András, és egyszer az újhullámos zenekarokról volt szó. Már akkor is voltak betelefonálók, meg volt levelezésük is, és ebben a műsorban feltették a kérdést, hogy miért nem adják ki az újhullámos zenekarok lemezeit. A műsorban a beszélgetőpartner Wilpert Imre, a Hanglemezgyártó Vállalat munkatársa volt, aki elmondta, hogy szeretnének ők, meg például már a Bizottságnak is szöveget, de nem reagáltak. András ezt hallva másnap bement Pomázról a Hanglemezgyártó Vállalathoz, hogy „miért mondd azt, Imre, hogy mi nem fogadtuk el ezt a felkérést?” Akkorra mi már kazettás magnóval rögzítettünk a próbákön számokat, ezt az úgynevezett demót is bevittük. „Hát igen, lehetne... de hogy csináljuk meg...?” — mondta szkeptikusan Wilpert. Nem voltunk profi zenészek, úgyhogy azt mondták, hogy csináljunk koncertfelvételeket. Ez Gödöllőn

meg is történt, egy szombat-vasárnapi vagy péntek-szombati alkalommal, lemezgyári rögzítésben készült két koncertfelvétel. Fölvették az egész anyagot, azt szűkíteni kellett, mi ragaszkodtunk számokhoz, ők ragaszkodtak néhány szám elhagyásához, de azért egy egészséges kompromisszum született, és 17 számban megállapodtunk, és a Rottenbiller utcai stúdióban tudtuk még utókeverni a többsávos felvételt. De persze nem akartunk úgy megjelentetni egy lemezt, hogy a szövegeket esetleg kiheveljék, és ez nem is történt meg, mert a repertoárunk nagyobb volt, és meg tudtunk állapodni... Volt talán a *Bestia* című szám, amiben volt az a szó, hogy „sztrájk”, ami akkor a lengyelországi sztrájkra is utalt, ezt se vettük ki, de meg kellett fordítani... Ezek kompromisszumok voltak, de mégis azt gondoltuk, hogy ha megjelenik, akkor revelatív lesz. Az egész lemeznek nem az volt a közege, mint az akkori popzenének, nem nagyon nyomtatták a rádióban a számainkat, de azért akkor el lehetett adni belőle 40 ezer darabot — le is állították a forgalmazását, nehogy aranylemez legyen belőle. Később, a kilencvenes években kiadták CD-n is mindkét lemezünket, és közben azt látom, hogy a most érettségiző generáció is hallgat Bizottságot. Én már nem hallgatom. Mindkét lányomnak van CD-je a papájától, nem tudom, szokták-e hallgatni, igaz, ők még kicsik, az viszont jó, hogy még mindig úgy érezhetem, hogy az akkori zenénk most is inspirál fiatalokat.

De akkor még turnéztunk Nyugat-Európában is...

— Ebben mennyi szerepe volt Bódy Gábornak, aki a *Kutya éji dalában* szerepeltetett benneteket, illetve sokat segített abban, hogy elkészíthessétek a *Jégkrémbalet* című filmet?

— Bódy Gábor (most nem beszélve arról, hogy van neki egy más múltja is, az meg is zavart mindent) mindig arra törekedett, hogy ezt a fajta kultúrát az ő szemlélete szerint bemutassa és feldolgozza. A *Kutya éji dalában* szerepeltünk a Vágtázó Halottkémekkel együtt, meg volt egy újabb tervezete, amiben az építészetet és a zenét szerette volna földolgozni, és mi akkorra a zenéket fölvevük a filmgyár stúdiójában, de ő közben meghalt. Bódy készítette Baksa Verával az *Axist*, egy videóművészeti összeállítást, ez egy könyv volt, videókazetta-melléklettel, 1986-ban jelent meg a Dumont kiadónál, és abban, azon szerepelt a *Milarepaverzió* is. Ez a kiadvány a halála után jelent meg, én Németországban kaptam meg — Osnabrückben, az

„Én meg szarok bele, itt ülök, nem intézek ügyeket. Persze nekem is vannak néha elintézendő ügyeim, de csak olyanok, hogy lemegyek a postára, föladok egy-két levelet, vagy befizetem a csekket — de mindig igyekeztem kihúzni magam abból, hogy ügyintéző legyek, mert mindig azt szerettem volna elérni fiatalkorom óta, hogy legyek csak egy ember, aki van, és aki azt tudja csinálni, amit ő szeret és élvez... Nyilván rengeteg olyan dolog van, amit a hétköznapiak rádnyomnak, és a hétköznapiak nem engednek, mindig egyre többet és többet nyomnak rád, egy adminisztrátornak kell lenned.”

experimentális filmfesztiválon játszottunk, akkor már másodszor —, Baksa Vera adta át, és nagyon örültem, de szomorú is voltam, mert akkor közölte velem, hogy Erdély Miklós is meghalt, míg mi kint turnéztunk, ez nagyon ambivalens állapot volt... Erdély egyébként nem nagyon szerette a Bizottságot, de rendkívül kíváncsi ember volt, és Böröcz András képzőművész, aki az Indigo-csoportban volt a tanítványa, gyakran kijárt Szentendrre eFZámbó Öcsiékhez, voltak ott olyan bulik, amikre érdemes volt kimenni, alakultak ezek a dolgok... Erdélyt nagyon fontos és igazán hiteles embernek tartottuk a magyar művészeti életben, olvastuk az írásait is, és különösen fontosnak éreztük azt a magatartásformát, amit ő képviselt. Néha találkozgattunk, a Vajda-pincében is nyitott meg kiállításokat... Meg találkoztunk többször a Fiala Művészek Klubjában is. Gyakran bejártunk Szentendréről a FMK-ba, olyan világban éltünk, amikor senki nem tudta a másiról, hogy kicsoda, mégis sokkal nagyobb bizalommal fordultak egymáshoz az emberek. Nem tudtuk, hogy vannak ügynökök — azt mondjuk gondoltuk, hogy megfigyelnek.

— Téged megfigyeltek?

— Szerintem igen, de nem néztem utána, nem is akarok.

— Szar lenne esetleg megtudni valakiről, hogy ő jelentett rólad?

— Igen, biztosan... Öcsikével sokat beszéltünk erről, talán voltak is gyanúink egy idő után, de állítólag nem ez a gyanú jött be. Nem tudom, ha valakiről kiderülne, mit mondanék neki. Azt, hogy „szállj magadba”? Azzal se mondanék semmit. De milyen érvényességek vannak? Amikor Tar Sándorról olvastam az ÉS-ben azokat a dolgokat, amiket Kenedi János írt... Tar Sándor nagy író volt... bevallotta, tönkrement... Bódyról is kiderült...

— Ez téged hogy érintett?

— Megszédültem... Csaplár Vilmos egy filmszemlén mondta el, hogy utánanézett, ez igaz... Ez van.

— Mindeközben a Vajda Lajos Stúdió a fénykorát élte.

— Annak idején úgy indítottuk el a Vajdát, hogy egy ideig csináljuk mi, aztán majd a fiatalok átveszik tőlünk... igaz, nem tudták még átvenni, mert őket nem hajtja az a lelkesedés, ami minket hajtott annak idején, mert nekik már sokkal több lehetőségük van mindenre, mint nekünk volt. Nekünk csak a Vajda volt... de már nekünk sem egészen azt jelenti, amit akkor jelentett. Most a Vajda égisze alatt szerveződő legfontosabb dolog a Performasz- és Nehézzenei Fesztivál, amit efZámbó, Szirtes és én szervezünk, a központi helye pedig a szentendrei Művészetmalom. Persze ennek efZámbó Öcsi a nagy hajtóereje, Szirtessel csak amolyan „tanácsadók” vagyunk. Szóval a Vajda Lajos Stúdió működik, de tovább kellene lépni, mert mindig újabb és újabb dolgokat kell csinálni, amelyek a mai kor jelenlétét, illetve a mai korban való jelenlétet jobban meg tudják fogni. Én ugyan Patakon élek, de közel vagyok Szentendréhez (lelkileg), meg bizonyos kiállításokon részt is veszek. Öcsivel negyven éve vagyunk barátok, ez nagy dolog, hogy idáig kitartott. Ez jelenti azt, hogy mennyit dolgoztunk együtt, mennyi dolgot éltünk át együtt, mennyit nevtünk együtt — nagyon szeretem az Öcsi humorát (ő meg az enyémet). Jól el tudtuk viccelni ezt az időt. És persze árnyalja a dolgokat, hogy közben családot alapítottunk, én Patakra költöztem...

— Hogyan és miért költöztél Szentendréről Patakra?

— Úgy alakult a magánéletem, hogy el kellett onnan jönnöm, mert egy másik társat választottam, aki ide kötődik, ehhez a régióhoz. Itt született egy kislányom, Zoé: ötvenedik születésnapomra kaptam egy gyermeket, nagy ajándék. Sok minden megváltozott bennem általa is. Nem akarok ebből olyan nagyon jó apaként kijönni, de van egy nagyon intenzív életem. Ennek nagyon sok művészeti összetevője is van, nagyon örülök annak, hogy az életemet a művészet tölti ki, persze annak is örülök, hogy a családra is tudok időt fordítani, bár ők azt mondják, hogy kevés időt fordítok rájuk, mindig ezt kapom meg... Nyilvánvaló, hogy megszállott vagyok. Nagyon szeretek lenni, dolgozni, alkotni... ott lenni az anyag körül, amit át tudsz transzponálni szellemi dolgokká... Ezt nem tudom teljesen munkának fölfogni, mert ez nekem a szabadságot is jelenti, azt a fajta szellemi átlényegülést, amire mindig is vártam. De ugyanakkor egy kisebb városba költöztem, ami szintén egy hangulatos, szolid kisváros, a természeti körülményei

is inspirálnak, na nem azért, mert ezeket a tájakat szeretném festeni, hanem azért, mert érzem, hogy itt Petőfi is sétált, meg Tompa Mihály, Kazinczy, meg mit tudom én, még ki, és van egy olyan hangulati eleme, amely a *kisvárost* jelenti, amiben még úgy tudok közlekedni talán, mint a hetvenes években. Én, aki rengeteg nagyvárosban jártam, világvárosokban is, melyek mind nagyon szépek is voltak, de végülis nekem megfelel egy ilyen falusias hangulatú lakhely. Nagyon fontos az, hogy az ember üdítse a lelkét, és ez olyan apró nüanszokon múlik, hogy a kisebb boltokba jár, beszélget egy kicsit az eladóval — erre szerintem ők is vágnak, mert ez lenne a normális. Miközben én egyszerűen irtózom magától a vásárlástól, hogy bekerüljek egy olyan dologba, ami árubőséggel van teli... nem érzem ott jól magam. Az árudömpinget látni sem szeretem, mert nem akarom a szemeimet mérgezni, hogy ilyen dolgokat látok. Nem érdekel, hogy hol van akció. Akció bárhol lehet, bármelyik plázában, bármelyik kis üzletben, féláron... az a jó, hogy aztán majd mindent féláron kapsz meg. Nagy becsapás az egész... na mindegy, így élünk, ez a mozgatórúgója az életünknek, ez az óriásmarketing. Ebben egy kicsit részt veszek, de nem nagyon. Mert nem tudod kihúzni magadat alóla... vagy elmész hajléktalannak, de akkor sem szállsz ki... Én a szemeimmel dolgozom, a szemeimen átmenő dolgokkal dolgozom az agyamban, és minél egyedibb egy dolog, annál jobban örülök neki. És nem akarom a szemeim által mérgezni magam... és így vagyok a tévében látható dolgokkal is. Ezért mondom a kislányaimnak is, hogy ezeket ismerjék meg, de ne nézzék, mert megmérgezi a szemem keresztül az agyat. És fontos, hogy maradjon az agyunkban egy kis tiszta hely. A lelkünk miatt. Van, hogy meg kell nézned az interneten ezt-azt, ott van az a sok mellékes dolog... információk világában élünk, és tudjuk jól, hogy nagyon kevés dolog fontos a számunkra. Közben annyi hír van... a lányaim nézik... és úgy érzik, hogy az egész világ kommunikál velük, holott nem erről szól a dolog, hanem arról, hogy manipulálja őket... na én már nem megyek bele ebbe a csapdába.

— Képzőművésznek mondod magad, de közben írsz, filmeket készítesz, performanszokat mutatsz be. Ezt hogyan interpretálnád?

— Nagyon nagy szerencsém volt, hogy fiatalkoromban megismerhettem a két világháború közötti modern képzőművészetet, ami nagyon hatott rám, még akkor is, ha abban az időben itt a szocialista realizmus uralkodott. Bár működött itt egy tradicionális vonal is, ami tette a dolgát, nem véletlenül találtunk rá Vajda Lajosra is később, aki egy revelatív, nagyon fontos személység volt számomra. Az, hogy én a képzőművészetten kívül találtam más kifejezési formákat is, az abból jön, hogy fiatal koromban tényleg szavaltam, színjátszó körben dolgoztam, amatőr színpadon szerepeltem, a színészet is érdekelt, apám révén sok kiváló színészt láttam a kecskeméti színházban Szilágyi Tibortól Szuhay Balázsig sorolhatnék neveket.

— Meg aztán magad is szerepeltél különböző filmekben...

— ...én azt nem nevezném színészetnek...

— ...Tarr Béla filmjeiben kisebb szerepeid voltak, de aztán főszerepeket is kaptál, például eljátszottad Rippl-Rónait, *Az ifjúság megnyugtató*ban pedig az öreg vadászt alakítottad. Ezek mégiscsak jeleznek valamit.

— És persze saját Balázs Bélás filmjeimben is játszottam, meg Kamondi-filmekben is... Szóval kalandoztam a műfajokban, a filmben is, jó volt részt venni ezekben. Úgy gondolom, hogy a bennem lévő készségek erre készítetnek. De mindig a képzőművészetet tartom az elsődleges megnyilvánulási formámnak. Írtam ugyan szövegeket, melyek megjelentek két könyvben, de ezeket nem tartom nagy irodalmi eseménynek, csak hozzátartozik ahhoz, hogy így tudok bánni a dolgokkal. Holott az *Atavisztikus levelek* is... nem akarom értékelni, volt egy nyelvi leleményekkel átszórt próza, de én ezt nem tartom olyan nagy horderejűnek. Mindenesetre örülök, ha jut időm arra is, hogy szövegeket írjak. De mindig a képzőművészetre helyeztem a hangsúlyt, mert legjobban mégiscsak képeket alkotni szeretek, ide értve a mozgóképeket is, ami mehet moziban, tévében. Nekem az első érzeteim a mozgóképpel voltak, hogy jó érzés nagy vásznon látni vetített dolgokat, jó képernyőn látni dolgokat. Kisfiúként a mozi nézőterén olyan valóságosnak tűnt a vásznon minden. Csak később tudatosult, hogy az azért nem egészen úgy van, mert egy kamera fölveszi, stb. Amikor egy álmod látsz, azt is valóságosnak érzed, de az agyadban kamera sincs... Később, amikor elmondták, hogy hogyan készül egy film, például, hogy nem ölik ám meg az embert, csak fölveszik, mintha, akkor gondoltam, milyen jó ez az illúzió. Így szembeesünk a valósággal, a bennünk lévővel is. Ez a kétdimenziós, fölvetett valóság a tartalmában hozhat olyat, ami arról szól, ami a valóság — azt valamiképp meg tudja jeleníteni. Mert amikor regényeket olvastam, képek jelentek meg, én voltam a rendezője, ez nagyon nagy dolog, és nagyon kreatív is. Amikor önmagadban vizuálisan látod, amit olvasol, filmben látod rögtön.

— Olvasás közben a legszabadabb a kreativitásod...

— Igen, vizuálisan képezed le az olvasottakat. Az olvasás nagyon kreatívra tesz: te vagy a díszlettervező, a jelmeztervező, a látványtervező — minden te vagy ebben a filmben. Aztán amikor tényleg filmet készítesz, fontossá válik, hogy a kép, a mozgókép helyszínei hogyan hitelesítenek. Mert egy festménynél szabad vagy, úgy vágod ki a dolgot, ahogy akarod. Az a fontos, hogy egy impulzust ad át — ami a művészből akkor kijött. Ha jól működik, akkor az az energia átjön a néző számára is: energiát adunk át, amire a nézőnek, az olvasónak, a hallgatónak szüksége van...

— ...magára az inspiráció energiájára...

— ...a löketre, és az átjön, és abból tudunk élni. Ezt az energiát kölcsönösen adjuk át, te a szövegeiddel, én a képeimmel.

— És itt már nyilván a performanszaidról is beszélsz, hiszen azokban is ugyanez működik, de már élőben...

— ...igen, ott mindez élőben történik meg. A jelenlét által sugárzott energia még nagyobb — az éppen ott és akkor

jelenlévő közönség jelenléte miatt. Az élő dolgoknál minden a helyszínen történik meg, és ez nagyon személyes és igazi: élő. Ugyanez a jelentősége a színházi előadásoknak is. Emiatt kell arra törekedni, hogy minél több élő dologban vegyél részt, mert akkor és abban vagy igazán hiteles — és hitelesíthető is.

— *Találkozás egy fiatalemberrel*: hogyan látod most a hatvanas években Kecskeméten élő fiatal Lugossy Lászlót? És ő hogyan nézett volna akkor a mostani feLugossy Lászlóra?

— Ha most visszanezlek a fiatal önmagamra, akkor ugyanazt látom, mint akkor, csak sokkal világosabban. Ha fiatalként néznék a jövőben sejtett, mostani önmagamra, akkor ugyanazt látnám, mint most, sokkal világosabban.

— Azt jóelőre eldöntöttem, hogy egy kérdést biztosan nem teszek majd föl (azt, hogy „mit látsz, Laca?”). Az utolsó kérdésben téged idézlek, mert azt gondolom, hogy ez az ominózus hetedik wittgensteini tételt parafrázáló kérdés egy lehetséges kulcs az életművedhez. Lehet-e beszélni arról, amiről nem lehet beszélni soha?

Lacakonyha 2.

Csemegeuborkával göngyölt karaj paradicsommártásban

A kicsontozott karajszeleteket sózzuk, borsozzuk, majd vékony karikára vágott uborkával begöngyöljük, és ha kell, fogpiszkálóval vagy hústűvel megtűzzük őket, hogy ne essenek szét. Ezek után paprikás lisztben megforgatjuk a hústekerceket. Forró zsírban megsütjük a húsokat, majd félrerakjuk őket.

A zsiradékra paradicsompürét teszünk, kicsit lepirítjuk, majd paradicsomlével felöntjük, és fűszerezük sóval, borssal, oregánóval, cukorral, fokhagymával, apróra vágott bazsalikommal, némi csípős paprikával, ízlés szerint.

Ebbe a mártásba visszatesszük az elősütött húsokat, és lassú tűzön puhára főzzük őket.

— Szerintem... Abban a rendszerben, amiben éltünk meg élünk... Én egy egyszerű férfi vagyok, nem vagyok a szavak embere, de a szavak nem-embere sem vagyok, tehát most játszani fogok. Nekem az az egyetlen véleményem, ami miatt szeretek élni, kínlódom és átkozom a világot, hogy elmennék a világ végére, ha vége lenne a világnak a végén. De minden olyan zavarba ejtően gömbölyű és plasztikus (ez a női formákra is vonatkozik), és ez legyen csak ilyen „szubjektív visszahatás”. Persze, nem lehet beszélni arról, amiről nem lehet beszélni soha, de mégis ki lehet mondani dolgokat. Konkrét dolgokról lehet beszélni mindig.

„Az a baj, hogy kevés igazi dolog van a világban, és ami meg nem igazi, az mind úgy akarja föltüntetni magát, mintha igazi lenne. Azt akarják elhíttetni a másod-, harmad-, huszadrangú elszántak, hogy ilyen az élet. Hát nem. De hazugságyárak épülnek fel erre, és nagyon résen kell lenni, hogy ne lépj be ebbe a csapdába, hogy ezek ilyen módon az adrenalinoddal is elbánjanak. Sokan persze azt hiszik, hogy ez a valóság... és nem gondolom, hogy a valóságnak jobb arca van, de mégsem ilyen. Én mindig a másik arcára vagyok kíváncsi... persze a valóságnak nincs kettős arca, de nem is olyan, mint amit mondjuk a tévében látunk. Nem is gondoltam, hogy ilyen ellenálló leszek... az én időmben még nem működtették ennyire pregnánsan — manipulált volt minden, de nem volt ennyire bornírtan valóságshownak mutatott semmiség. Nekem el kéne ájulnom a sok sztártól, de nem. A sztár azt jelenti, hogy csillag, amit szeretek, de hát a sztár az csillog-villog, a csillag meg csak ott ragyog az égen — és ez nagy különbség.”

